

Cuvinte cheie: Bistrița, istoria orașului, manuscrise.

Schlüsselwörter: Bistritz, Stadtgeschichte, Manuskripte.

Prezentul material se dorește o continuare a preocupărilor noastre de a identifica și publica încercări de sinteză monografice pentru teritoriului actual al județului Bistrița-Năsăud. Dacă până acum ne-am concentrat efortul asupra arealului întregului județ¹, în cele ce urmează, prezentăm demersuri privind reconstituirea trecutului localității de reședință a județului, orașul Bistrița².

În acest scop, am căutat să identificăm *sursele românești* (s.n.) privind această tematică. Demersul nostru s-a realizat prin consemnarea acestora, în ordinea: manuscrise fără autor, manuscrise de autor - toate, păstrate în arhive - lucrări/studii datorate unor autori români și publicate în această limbă.

Pe lângă trimiterile bibilografice în notele de subsol, am întocmit la final și o listă a principalelor titluri care au fost dedicate acestui subiect.

În acest mod, am căutat să reliefăm multitudinea demersurilor care au fost făcute și de autori români, în scopul constituirii întregului, *monografia orașului Bistrița*, o provocare care încă așteaptă să fie realizată.

I. Manuscrise ale unor instituții/autori păstrate în fonduri arhivistice.

1. Tablou statistic³.

Comuna Bistrița

1. Câte case are comuna: 1.601.
2. Câte jugăre formează teritoriul comunei: 9.670 jug. 644 stj².
3. Câte: arător: 1.666 jug. 1.356 stj²; de fânaț: 4.619 jug. 458 stj²; pășune: 70 jug. 680 stj²; pădure: 1.916 jug. 757 stj²; neproductiv: 547 jug. 296 stj².
4. Sunt invalizii în comună: 40.
5. Văduve de război: 39.
6. Orfani de război: 96.

---

1 Adrian Onofreiu, *Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud între 1918-1938*, în „Revista Bistriței”, XXI/2, istorie, 2007, pp. 145-172; Idem, *Contribuții documentare privind evoluția județului Năsăud. Sinteza pentru perioada 1932-1937*, în *Ibidem*, XXVIII, 2009, pp. 153-188.

2 Considerăm ca punct de plecare nota subprefecturii județului Năsăud, din anul 1923, în care erau prezentate scopul, necesitatea și căile de realizare a acestui demers. „Referință De la subprefectura jud. Bistrița-Năsăud. nr. 573, 6 februarie 1923. Către, Primăria orașului Bistrița. Ministerul de Interne, Direcțiunea Administrației Generale și Statisticii, cu ordinul nr. 3.689 din 18 ianuarie 1923 ne cere să înaintăm *monografia istorică, geografică, etnografică, economică* ce eventual au rămas de sub fosta stăpânire a Ungariei, a județului și a comunei de reședință pe seama Bibliotecii Academiei și a celor trei universități-Iași, Cluj și Cernăuți. Relativ la monografia județului am trimis avizul nostru bibliotecilor de sub întrebare. Vă rugăm ca D-voastră să înaintați direct numitelor biblioteci monografia orașului, sau dacă dispuneți de dânsa, să le avizați în consecință”; A.N.B.-N., fond *Primăria orașului Bistrița*, d. 78/1923, f. 5.

3 *Ibidem*, d. 78/1923, f. 1-2.

Adrian ONOFREIU

Direcția Județeană Bistrița Năsăud

a Arhivelor Naționale

e-mail: adrianonofreiu@yahoo.com

7. Câte școli sunt în comună: 15, de stat: 4, comunale: 1, confesionale: 10.
8. Câți învățători are fiecare școală: 1. Gimnaziul ev-luth: 12; 2. Școala civilă de băieți: 3; 3. Școala civilă de fete: 4; 4. Școala civilă de băieți de stat: 7; 5. Școala civilă de fete de stat: 5; 6. Școala civilă de băieți ev-ref: 4; 7. Școala civilă de fete rom-cat: 4; 8. Școala primară de stat: 7; 9. Școala primară de băieți ev-luth: 4; 10. Școala primară de fete: 5; 11. Școala primară ev-ref: 2; 12. Școala primară rom-cat: 3; 13. Școli de ucenici de stat: 1+7 ajutători; 14. Școli de ucenici de stat: 3 ajutători; 15. Școli agronomice săsești: 2.
9. Sunt suficienți învățătorii: nu. Câți ar mai trebui: 3.
10. Cum este clădirea: corespunzătoare.
11. A cui este clădirea: a confesiunilor, a statului, a poporului săsesc.
12. Are nevoie de reparații: nu.
- 13, 14, 15. Întrebări referitoare la numărul copiilor între 6-13 ani, 13-15 ani, câți frecventează școala: întrebări la care s-a răspuns în anexa care nu s-a păstrat.
16. Câte biserici sunt în comună: 1 greco-ortodoxă; 1 greco-catolică; 1 romano-catolică; 1 ev-luth; 1 reformată; 1 israelită.
17. Bisericile sunt clădite: din lemn. Sunt în stare: bună.
18. Câți preoții sunt: 1 pentru fiecare biserică.
19. Câți credincioși: 579 gr-ortodocși; 3.700 gr-catolici; 5.192 lutherani; 849 reformați; romano-catolici: 1.326.
20. Câți țigani; de ce religie sunt: nu există statistică pentru țigani.
21. Cum sunt drumurile: în stare rea, fără pietriș; podurile: în stare bună.
22. Câți km: de șosea: 3; de drum comunal: 25; de drum vicinal: 14.
23. Cum este clădirea primăriei: din piatră și cărămidă, în stare bună.
24. Câți funcționari are comuna: 33, 6 manipulanți, 6 diurniști, 21 servitori.
25. Se află pe teritoriul comunei vreo fabrică: 3 fabrici de piele; 1 fabrică de beton; 2 fabrici de tâmplărie; 1 fabrică de lest.
26. Se află pe teritoriul comunei vreo mină: nu.
27. Este în comună judecătorie: judecătorie, Perceptorat financiar, Direcția Silvică, Pretura, Magistratul județean.
28. Este în comună vreo unitate militară: Divizia VI, Regimentul 100; Regimentul 84; Batalionul de pionieri.
29. Când este târgul de săptămână: marți; Câte târguri sunt de țară și când se țin: februarie, mai, august, noiembrie.
30. Este în comună post de jandarmi: da.
31. Este în comună post de vânat: da.
32. Câte jug. de vie pe rod românești: 16-291; americane: 2.
33. Câte jug. de vie s-au plantat din nou: 2.
34. Alte dureri și lipsuri ale populației: ----

1. Monografia orașului Bistrița⁴.

Încă din secolul al XII-lea, sub domnia regelui ungar Geza II 1141-1161, au început a fi colonizate unele părți ale Transilvaniei cu coloniști germani, care erau colonizați mai ales spre granițe, având obligațiunea de a păzi hotarele regatului ungar.

Toți acești coloniști veneau din părțile Rinului, de pe Mosel și din împrejurimile Luxemburgului, o parte din ei fiind așezați în ținutul de azi al Rodnei și Bistriței.

Numele Bistrița este de origine slavă, derivând de la adjectivul „bistra”, care înseamnă repede.

Din cauza atacurilor neașteptate care constituiau strategia luptelor din trecut, Bistrița fiind în continuu atacată de dușmani, locuitorii acestui oraș au construit împrejurul orașului un zid așa cum aveau toate burgurile din trecut, așa că acest zid există deja pe timpul domnitorului moldovean Petru Rareș 1527-1546, care a cucerit pentru câțva timp Bistrița. Urmele vechiului zid se văd și astăzi.

⁴ Întocmită de Primăria orașului de reședință Bistrița, Oficiul Local de Turism Bistrița, jud. Năsăud și înaintată la ordin, Prefecturii județului Năsăud. A.N.B.-N., fond *Prefectura județului Năsăud*-numere de bază, d. 3225/1937, f. 2-7.

Încetul pe încetul, Bistrița s-a dezvoltat, ajungând un târg înfloritor, care avea relațiuni comerciale cu orașele Moldovei. Bâlcuirile sale erau vestite până departe și era centrul de legătură pentru mărfurile care trebuiau transportate spre Orient.

În anul 1241 Bistrița a fost distrusă de tătari, dar s-a refăcut repede și sub domnia lui Ludovic cel Mare din familia Angevinilor, a ajuns oraș liber regesc, coloniștii sași trăind autonom și după obiceiul german.

În secolul al XVI-lea domnitorul moldovean Petru Rareș 1527-1546, în urma unor lupte îndelungate, pune stăpânire pe Bistrița. În acest secol reforma lui Luther pătrunde și la coloniștii sași din Transilvania și sașii din Bistrița trec la lutheranism, construindu-și biserica la anul 1563.

În anul 1602 orașul Bistrița a fost atacat de George Basta, ucigașul domnitorului muntean Mihai Viteazul și în anul 1705 a avut de suferit atacul lui Laurentzius Paky, un general al lui Francisc Racoșki al II-lea.

După anul 1848, anul răscoalelor țărănești din Ardeal, Bistrița a fost alipită regatului ungar, sub a cărui stăpânire a stat până la 1 decembrie 1918.

Astăzi numărul românilor din acest oraș întrece – datorită vitalității neamului românesc – cu mult numărul sașilor. Conform unei statistici din anul 1921, numărul populației acestui oraș era de 12.364 locuitori, dintre care 3.756 români, 1.302 unguri, 5.163 germani, 2.018 evrei și 165, alte neamuri.

Conform recensământului din 1927, de ale cărui date ne servim, pentru că datele recensământului din 1931 nu au fost comunicate până în prezent, populația acestui oraș este de 14.293 locuitori, care repartizați pe naționalități sunt: români, 5.314, sași, 4.678, unguri, 1.632, evrei, 2.228, alte neamuri, 433.

Vedem deci din compararea acestor cifre că pe când numărul românilor din anul 1921 până în anul, 1927 a crescut de la 3.756 până la 5.314, al sașilor a scăzut de la 5.163 până la 4.687. Indiscutabil că astăzi numărul românilor este mult mai mare, dar după cum am spus mai sus, datele oficiale nu se cunosc.

Repartizați pe religii, locuitorii orașului sunt: ortodocși, 1.359, greco-catolici, 4.203, romano-catolici, 1.098, protestanți, inclusiv reformați și unitarieni, 5.279, mozaici, 2.250, și alții, 111.

După profesiuni, avem: agricultori, 1.464, meseriași, 1.821, industriași, 40, comercianți, 415, salariați particulari, 220, funcționari, 657, pensionari, 127, muncitori, 430, servitori, 780, și alte profesiuni, 1.302, fără profesie fiind 7.035, aici intrând și copii.

Sub stăpânirea românească orașul Bistrița a luat o mare dezvoltare culturală, datorită marelui număr de școli din acest oraș. Astăzi Bistrița dispune de un liceu de băieți, un gimnaziu de fete, tot la fel, un liceu de băieți și un gimnaziu de fete lutheran și un mare număr de școli primare și grădini de copii, fie de stat, fie confesionale.

Orașul Bistrița, din punct de vedere industrial, are o mare fabrică de teracotă, care își desface produsele sale în întreg Ardealul, tăbăcării, ale căror produse se desfac mai mult în acest județ și o parte din ele, în Bucovina. Materialele brute și le procură din acest județ.

Românii bistrițeni se ocupă mai mult cu agricultura, creșterea vitelor și o parte din ei, cei din cartierul numit „Hrube” se ocupă cu facerea de cărămizi și țigle, iar alții sunt buni zidari.

Ca o rămășiță a vechilor breslași avem și astăzi în orașul Bistrița o reuniune a perierilor, o reuniune a curelarilor și una a tapițerilor, conduse toate de sași. Toate aceste reuniuni își desfac produsele lor în ținutul Bistriței și pe Valea Someșului.

Mai există în Bistrița o fabrică de sobe care își procură materialul necesar din ținutul Bistriței și produsele și le desface tot în acest ținut.

Locuitorii județului Năsăud ocupându-se și cu agricultura, s-a dezvoltat în oraș industria morăritului, existând o moară sistematică proprietatea orașului și o altă moară, unde se află și un cuptor de pâine, proprietatea firmei G.G Csallner și fiii.

Din punct de vedere sanitar orașul Bistrița dispune de un spital civil cu o capacitate de 200 paturi, fiind aprovizionat cu toate materialele sanitare necesare și cu medici specialiști. Mai are un spital militar, un ambulator policlinic și un dispensar pe lângă Casa Cercuală, unde se tratează membrii bolnavi ai camerei, precum și 3 sanatorii particulare.

Din punct de vedere cultural, Bistrița dispune de mai multe școli secundare și primare, ca:

Liceul de stat „Alexandru Odobescu”, care a luat ființă prin naționalizarea fostului gimnaziu maghiar din acest oraș, fiind la început o școală medie, iar în anul 1924 a fost transformat în liceu complet. Liceul dispune de o mare clădire în str. Alexandru Odobescu și s-a construit și o sală de gimnastică amenajată și cu scenă și servind astfel și ca sală de spectacole.

Grație unui corp profesoral select și datorită faptului că liceul dispune de un internat în care fiii de țărani pot primi îngrijire pe un preț redus, numărul elevilor crește mereu, deși criza economică a lovit pe țărani români din județ, astfel în anul școlar 1934/1935, a avut 264 elevi ordinari și 36 elevi particulari, deci în total, 290 de elevi.

Gimnaziul de fete românesc dispune de un grandios edificiu în str. Regina Maria și a avut în anul școlar 1934/1935, 203 elevi, din care s-au retras 7, urmând cursurile 196 eleve. Acest gimnaziu îndeplinește un mare rol de românizare, elevele fiind în ultimul timp mai mult minoritare.

Liceul evanghelic-lutheran de băieți dispune de un grandios local propriu, construit în anul 1911, fiind un așezământ cu totul modern; în ultimul an a avut 195 elevi, în majoritate sași. Acest liceu este un focar de cultură a sașilor din nordul Ardealului.

Gimnaziul de fete lutheran a avut înscrise 97 eleve și s-au retras în decursul anului 11, urmând regulat 86 de eleve.

Școlile primare sunt:

Școala nr. 1 „Andrei Mureșanu” este așezată într-un edificiu cu totul modern, lângă gimnaziul românesc de fete. În ultimul an a avut 297 elevi români și 67 străini, deci în total, 364 elevi.

Școala primară nr. 2 „Dr. C. Angelescu” a avut în anul trecut 335 elevi. Tot în localul școlii primare de stat funcționează și o *școală de ucenici*, cu un cămin modern în str. I.G. Duca, unde tinerii ucenici, contra modestei sume de 200 lei lunar, primesc îngrijirea completă.

Afară de aceste școli de stat mai avem școli primare confesionale puse sub conducerea bisericilor respective.

Astfel, *Școala primară evanghelică lutherană* a avut înscriși în ultimul an școlar 166 elevi. *Școala primară evanghelică lutherană de fete* cu un număr de 137 eleve, dintre care au urmat regulat 134 de eleve. *Școala primară israelită* cu un număr de 181 elevi înscriși, dintre care au urmat regulat 173 elevi. *Școala primară reformată* a avut în ultimul an școlar 84 elevi înscriși, urmând regulat 65 elevi. *Școala primară romano-catolică* a avut un număr de 41 elevi înscriși și au urmat regulat 37 elevi. În cartierul românesc de peste *Podul Budacului* există o *școală de copii mici*.

Conform datelor indicate de conducătorii școalelor din oraș, numărul analfabeților din acest oraș, după naționalități, este după cum urmează: români, 12% analfabeți, la unguri, 1%, la sași nu există analfabeți.

În acest ținut al graniței nășăudene, datorită marilor averi de care dispune această graniță, s-au construit în str. I.G. Duca edificii grandioase, care au servit ca sediu societății „Regna” și Direcțiunii Silvice, acum mutate la Năsăud.

În oraș mai avem o mulțime de instituții militare, ca Regimentul 84 Infanterie, Batalionul 8 Vânători de Munte, Divizionul 4 tunuri de munte și acum, în ultimul timp, Batalionul I Grăniceresc de Gardă, înființat de Majestatea Sa Regele Carol II, în dorința de a reînvia în acest ținut vechile virtuți ostășești ale grănicerilor români din era maghiară. Acest batalion este mândria grănicerilor români din acest ținut.

Dezvoltarea din punct de vedere edilitar a orașului a început încă din anul 1910/1911, când în oraș a fost introdus apeductul și în anul 1912/1913, când s-a construit uzina electrică, iar după război, în anul 1927, s-a început pavarea străzii Principesa Ileana.

Astfel, sub conducerea românească la acest oraș a d-lui. Dr. Corneliu Mureșanu la conducere, s-a început transformarea radicală, pavându-se străzile, înfrumusețându-se piețele principale ale orașului, așa că în scurt timp aspectul orașului a fost complet schimbat. Fără îndoială că numele său va rămâne legat de această operă edilitară.

Aspectul medieval al orașului se mai păstrează încă prin arcadele numite „Sub Gălete” și prin biserica lutherană, construită în anul 1563.

În orașul Bistrița prefectura județului Năsăud dispune de un edificiu grandios, apoi există biserica greco-catolică, o clădire foarte veche, construită cam prin secolul XIII. Stilul acestei biserici este o trecere de la stilul cel gotic la cel bizantin. Ea a fost prima dată o biserică a călugărilor din ordinul minoriților; în secolul al XIX-lea a trecut pe seama garnizoanei, servind drept capelă militară, iar cu câțiva ani înainte de unire, datorită străduințelor câtorva buni români din acest oraș, a fost cumpărată pentru biserică a românilor greco-catolici din acest oraș.

Biserica ortodoxă se află în construcție de mai mulți ani. Stilul ei este cel bizantin. În prezent credincioșii ortodocși își fac serviciul divin într-o capelă din str. Iuliu Maniu. Afară de aceste biserici mai există o biserică

romano-catolică, o biserică reformată pentru credincioșii reformați din acest oraș și o sinagogă, pentru cetățenii noștri evrei.

Viața literară a acestui oraș are ca propagator gazeta „Săptămâna” de sub conducerea harnicului profesor Ștefan Lupu, iar în domeniul muzicii, românii din acest oraș au o societate corală „Jacob Mureșanu” de sub conducerea d-lui. Dr. Iulian Chitul, fost prim medic județean, astăzi pensionat.

Este păcat că românii din acest oraș nu au și o bibliotecă, așa cum conașionarii lor sași au de mult timp.

Cetățenii sași din orașul nostru dispun de o veche gazetă, care apare săptămânal, fiind un organ al intereselor săsești din Bistrița și Reghin. Aceasta este gazeta „Bistritzer Deutsche Zeitung”.

Viața sportivă a acestui oraș a luat în ultimul timp o mare dezvoltare în domeniul foot-balului, existând în oraș 2 societăți sportive și anume, „Gloria” și „Ceramica”, aceasta din urmă sub conducerea d-lui. Dr. Corneliu Mureșan, actualul primar al orașului.

Sașii practică mai mult atletică și hand-ball.

Bistrița, la 19 octombrie 1935.

2. Em Elefterescu, *Monografii din Ardeal. Orașul Bistrița*⁵.

Orașul Bistrița este așezat pe Valea Bistriței, având la nord și sud munți, pe coastele cărora se întind imense păduri de stejar și fag, iar la poalele lor, livezi de pomi și podgorii.

Atât pozițiunea geografică, cât și particularitățile acestui ținut, fac ca orașul să fie frumos și plăcut.

Cuvântul Bistrița este nume slavon, și însemnează „râu repede”.

Orașul are străzi regulate, plantate toate cu pomi și sunt asfaltate.

Istoricul acestui oraș nu se cunoaște bine; se știe numai că, în secolul al XIII-lea, avea un întins comerț cu Moldova și cu ținutul din răsărit. Orașul a fost ajutat de către regele Carol Robert, care a petrecut mai de multe ori între zidurile cetății.

La 1529 a fost cucerit de domnul Moldovei, Petru Rareș, căruia i-a plătit dare de 1.500 de galbeni. La începutul secolului al XVIII-lea Bistrița a fost ocupată de tătari.

În piață este biserica mare săsească, veche, sculptată cu broderie de piatră.

Lângă biserică este liceul lutheran, clădire mare și frumoasă, cu săli mari de cursuri, de desen, sală de gimnastică, muzeu de științe naturale, fizică și chimie. Are o bibliotecă bogată în cărți privitoare la istoria sașilor și a Ardealului. Arhiva orașului este una din cele mai bogate arhive ale țării. Ea a fost cercetată de mai mulți istorici, între care și marele nostru istoric și cercetător al trecutului, profesorul Nicolae Iorga.

Din piață o stradă duce înainte, printre casele cetățenilor, iar alta apucă la dreapta, pe lângă biserica catolică, trece pe lângă Palatul Poștei și merge la gară. Peste tot, râulețul gâlgâie în jgheaburi de lemn, pe marginea străzilor.

În Bistrița se află Tribunalul, Administrația financiară, Notariatul public, Inspectoratul școlar, Judecătoria, Post de Jandarmi, Oficiul telegrafo-poștal, o Școală de fete săsească, o Școală industrială și cinci bănci, gara din localitate.

Biserica românească din Bistrița a fost cumpărată în 1896 de la catolici, care au stăpânit-o până atunci. A fost odinioară, una din mănăstirile vechi ale orașului și se păstrează până azi toate încăperile călugărilor. Biserica este mare și frumoasă și are un turn mic de lemn.

Orașul Bistrița are patru târguri anuale, care sunt foarte mult cercetate, comerțul fiind destul de însemnat, mai cu osebire, spre Moldova, și anume: Târgul de vite, duminica, luna și marțea, după Miercurea Păresinilor, 14-6 mai; 22-25 august, târg de vite și marfă; miercurea înainte de Sfânta Ecaterina, 25 noiembrie, cu trei zile înainte, târg de vite. Se mai află un protopopiat român greco-catolic, compus din 16 parohii și care ține de Episcopia Clujului.

Bistrița este capitala județului Bistrița-Năsăud, are o populație de 14.000 de locuitori, din care 4.500 români, 1.500 unguri, 5.500 sași și 2.500 evrei, un număr foarte mare, la 11.500 de creștini.

După cum se vede, locuitorii sunt în majoritate români, deși sașii au avut până la 1848 privilegiul de a nu lăsa să se așeze în mijlocul lor, de alt neam și lege. Sașii din Bistrița sunt harnici, cruțători, iubitori de ordine și curățenie.

5 Manuscris aflat în colecția personală Adrian Onofreiu.

Românii se deosebesc de foștii grăniceri și negrăniceri, sunt mai înaintați, în toate privințele. După religione, mai toți românii sunt uniți cu Roma, adică greco-catolci (uniți).

În Munții Bistriței se află stațiunea climaterică „Colibița”, înzestrată cu toate frumusețile naturii. Colibița a fost declarată stațiune climaterică în anul 1932. A început să ia o dezvoltare mare de când cu punerea în aplicare a legii turismului din 1936. O lună petrecută în liniște, în aerul curat și climatul dulce, este un mare reconstituant pentru omul obosit de muncă.

Colibița este situată în Valea Bistriței, la 850 m. deasupra nivelului mării, înconjurată de toate părțile de munți înalți, cu bogate păduri de brad și molid. Este bună contra bolilor de plămâni ca: emfizem, astmă, catar cronic al bronșilor, plenuragie, boli de nervi, oboseli, anemie și slăbiciune, pentru copii slabi și anemici, care se fac bine în timp scurt.

În depărtare de 1 km. și ceva este un izvor de apă minerală bună contra bolilor de ficat și rinichi.

În Colibița este biserică, școală, oficiu poștal-telegrafic și de turism. Sunt vile și case țărănești, sanatoriul societății „Caritatea” și vila „Carpatina”, „Casa Turiștilor”. Viața este ieftină, în comparație cu alte stațiuni similare.

Se pot face excursiuni pe jos și călare, în regiunea muntoasă din apropiere, pe munții *Dălbidan*, de 1.800 m., *Casarul*, de 1.600 m., *Struniorul*, de 1.980 m.

În vârful *Dălbidanului* se află *Lacul Zânelor* și *Poiana Calului*. Se pot pescui păstrăvi în văile *Șoimu*, *Stejea*, *Repedele*.

Gara Daneș, în 22 iulie 1937.

3. Monografia raionului și orașului Bistrița⁶.

[...] În anul 1952 a fost instalată și pusă în funcțiune în orașul Bistrița o fabrică de produse lactate dotată cu cele mai moderne utilaje. Această fabrică prelucrează întreaga cantitate de lapte colectată în cuprinsul raioanelor Bistrița, Năsăud și Beclean și are o capacitate de prelucrare de circa 8.000 l. lapte în 8 ore.

Tot în orașul Bistrița funcționează fabrica de produse ceramice, tot de interes republican, dotată cu mașini și utilaje necesare care întrebunțează ca materie primă caolina din comuna Parva, raionul Năsăud și numai puține din materiile prime necesare le aprovizionează din alte localități.

Industria locală din raionul Bistrița este reprezentată prin unitățile productive înglobate în Întreprinderea Industrială Regională „I. Frimu” din Bistrița, a cărei activitate se extinde în raioanele Bistrița, Năsăud și Beclean, ponderea volumului producției fiind a unităților din raionul Bistrița.

Această întreprindere are unități productive din șase ramuri de activitate.

3.1. Unități industriale de producție.

În *ramura alimentară* funcționează o *fabrică de mezeluri* cu reședința în orașul Bistrița, dotată cu o forță motrice instalată de 6 H.P. iar ca utilaje dispunând de o mașină de tocat, o mașină de frământat și o mașină de umplut, toate acționate mecanic. Are capacitatea de prelucrare a unei cantități de 3.000 kg. mezeluri pe zi. Materia primă este repartizată de către organele de resort, însă nu se păstrează un ritm normal al aprovizionării, din care cauză planul de producție se realizează într-un ritm nerațional, în salturi, cum perioade de vârf, la sfârșitul lunilor și trimestrelor. Fabrica are forța instalată proprie și anume, un cazan de aburi cu o suprafață de încălzire de 24 m² și cu o presiune de regim de 5 atmosfere. Ca utilaje de producție fabrica este dotată cu un număr de 7 cazane fierbătoare, din care 6 sunt în funcțiune și unul defect.

Asupra mașinilor și utilajelor remarcăm faptul că întreg utilajul este învechit și nu mai corespunde unei producții raționale. Cazanele de aburi sunt uzate și nu se poate obține maximum de randament, iar întrebunțarea combustibilului ce este repartizat nu asigură o utilizare normală a cazanelor. Cazanele de fierț din aramă cu fundul dublu sunt de asemenea vechi și necesită de asemenea reparații. Stocul de butoaie și căzi trebuie de asemenea reîmprospătat. În ceea ce privește clădirile fabricii, sunt nesatisfăcătoare, în ceea ce privește suprafața clădită necesară cât și în ceea ce privește construcția în sine. Cu actualele instalații și utilaje întreprinderea nu va putea face față sarcinilor de producție ce le are.

6 Întocmită de Sfatul Popular al raionului Bistrița, secțiunea Planificare. A.N.B.-N., fond *Sfatul popular al raionului Bistrița*-secțiua planificare, d. 1/1953, f. 125-145.

Tot în cadrul atelierului de mezeleri funcționează și un atelier pentru afumat și prepararea pastramei de ovine și păsări, iar în curs de construcție, întreprinderea are o uscătorie de fructe și legume de tip bosniac, cu două cuptoare.

În orașul Bistrița funcționează o *fabrică de oțet*, dotată cu utilaje necesare producției de circa 3.000 l. într-un ciclu de producție de 6-7 zile. Utilajele se păstrează în bune condițiuni și nu necesită reparații sau modificări. Produsele acestei fabrici sunt de bună calitate, producția nu se desfășoară ritmic normal, aprovizionarea cu materii prime făcându-se în condiții total necorespunzătoare.

Fabrica de săpun din Bistrița este utilată cu mașini moderne, instalate într-o clădire care satisface toate condițiile unui proces tehnologic satisfăcător. Capacitatea de producție a utilajelor este de 10.000 kg. în 8 ore.

Fabrica de ape gazoase din Bistrița are o capacitate de 500 l. în 8 ore, este dotată cu două aparate de amestec și umplere.

Atelierul de tâmplărie Bistrița produce căruțe, sănii, mobilă țărănească, roabe, lăzi pentru stupi, lăzi rășinoase, diferite articole de rotărie și diferite articole casnice din lemn. Clădirile în care este adăpostită unitatea corespund din punct de vedere tehnologic și sanitar, nefiind satisfăcătoare în ceea ce privește suprafața lor.

În aceeași clădire funcționează provizoriu un atelier în care se prelucurează lemnul în doage de butoaie cu care va fi aprovizionată fabrica de butoaie ce urmează a fi pusă în funcție. Capacitatea de producție a utilajului existent este de circa 35 butoaie de fag cu o capacitate de 100-200 l. în 8 ore.

În cadrul ramurii metalurgice, funcționează în orașul Bistrița un *atelier mecanic de reparații de mașini și unelte auto*. Atelierul este dotat cu 3 strunguri, frez mașină, mașină de găurit.

Ramura *pielărie cauciuc*. În această ramură întreprinderea are unitate în care se tăbăcesc pieile prezentate de către terți precum și a pieilor de vânat, piei colectate și care nu corespund stasului. În legătură cu acest atelier funcționează și un atelier de prelucrare a pieilor, confecționându-se diferite articole de marochinărie ca genți, portmonee, serviete, centuri. Atelierul de tăbăcărie este dotat cu utilaje strict necesare, fără a avea utilaje sau mașini mecanizate, munca aproape în totalitate fiind manuală.

[...] În raionul Bistrița funcționează un număr de 5 cooperative meșteșugărești, toate cu sediul în Bistrița, și anume: cooperativa „6 Martie”, cooperativa „Încălțăminte”, cu filiale în comunele Teaca și Prundu Bârgăului, cooperativa „Croitorul”, cu filiale în Teaca și Prundu Bârgăului, cooperativa „Tâmplarul” și cooperativa „Higiena”, cu filială în comuna Teaca.

Cooperativa „6 Martie” funcționează cu mai multe secțiuni și execută activități în 5 ramuri; canalizare, electricitate, zidărie, zugrăveli și alte prestări de servicii.

Cooperativa „Încălțăminte” înglobează un număr de circa 160 de cooperatori din rândul foștilor mici patroni și salariați. Se lucrează manual și în special se execută lucrări de reparații pentru locuitorii din orașul Bistrița.

Cooperativa „Croitorul” a fost înființată dintr-un număr de circa 62 croitori, foști mici patroni și salariați particulari.

Cooperativa „Tâmplarul” înglobează muncitori, tâmplari și vopsitori în mobilă, în număr de circa 180. Execută lucrări de tâmplărie ca mobile și binale pentru terți, atât cum materialul clientului cât și cu materiale primite prin repartiție.

Cooperativa „Higiena” a fost înființată de circa 60 de membrii frizeri cooperatori, foști mici patroni salariați particulari și tineret. În componența cooperativei a fost înglobată și o secție a coșarilor.

[...] Prezenta monografie a fost întocmită în baza datelor documentare ce le-am avut la dispoziție și a acelor care au putut fi culese în timpul relativ scurt ce l-am avut la dispoziție, considerând că o astfel de lucrare necesită studii îndelungate, cercetări minuțioase pe teren și consultarea oamenilor pregătiți și experimentați în toate ramurile de activitate economică și socială.

Ca urmare a ordinelor și dispozițiilor primite de la Secțiunea Gospodăriei Comunale și Industriei Locale Regionale, am căutat să popularizăm importanța acestor cercetări și studii în privința dezvoltării economice prin exploatarea tuturor resurselor, în rândul oamenilor de specialitate ca ingineri, tehnicieni, profesori, a căror concurs prețios l-am solicitat.

De asemenea, comisiunea permanentă de pe lângă Secțiunea Gospodăriei Comunale și Industriei Locale va fi antrenată mai intens în aceste activități, pentru a da rezultate cât mai multe și a putea concretiza nivelul de dezvoltare al industriei locale.

Prezenta monografie rămâne o permanentă preocupare a noastră și constituie unul din principalele noastre obiective și în măsura completării datelor și constatărilor la care vom ajunge, precum și a concretizărilor soluțiilor economice la care ne vom fixa, vă vom încunoștința prin rapoarte speciale.

Șeful Secțiunii Planificare, ss. Indescifrabil.

4. Arhiva orașului Bistrița-comunicare⁷.

Vastul tezaur de documente din arhivele Bistriței prezintă o mare importanță pentru studierea istoriei patriei noastre. El aduce un aport deosebit de mare în cunoașterea relațiilor între activul oraș săsesc Bistrița și populația românească din celălalt versant al Carpaților.

Această arhivă este prea puțin cunoscută. Ea cuprinde și acte românești, în număr de 452, reprezentând scrisori particulare adresate primarului sas din Bistrița, de orașele, mănăstirile și satele vecine. La fel, scrisorile de la Bistrița sau din teritoriile vecine provin din regiuni unde au fost făcute primele traduceri românești de cărți religioase.

Istoricul Nicolae Iorga subliniază în cuvinte alese importanța istorică a Bistriței și în special, a documentelor pe care le conține. „O bună parte din istoriam Bistriței e și istoria noastră și puține Arhive cuprind mai multă viață vie, colorată zilnică românească, decât arhivele bistrițene”⁸.

Nicolae Iorga a consultat în grabă arhivele de la Bistrița, folosindu-se în mare măsură de copiile procurate de arheologul și colecționarul de documente românești din Năsăud, Iulian Marțian (1866-1937).

[...]. Noi ne propunem ca să scoatem la lumină -în măsura posibilităților- unele laturi ale acestui frumos câmp de activitate, știind că el n-a fost cercetat îndeajuns.

Arhiva orașului Bistrița a fost inventariată la începutul secolului de arhivarul Albert Berger. Inventarul întocmit de el în limba germană se păstrează la Arhivele Statului Cluj, unde se găsește cea mai mare parte a materialului bistrițean.

Zguduirile care au tulburat liniștea secolului XX au rătăcit și arhiva Bistriței. Mai ales al doilea război mondial a risipit-o, astfel încât a fost găsită doar după lungi cercetări, tocmai la Kecskemét, în Ungaria. Vitregiilor prin care a trecut se datorează și faptul că astăzi din arhiva pe care a inventariat-o dr. Albert Berger lipsește o mare parte. Dacă ar fi să dăm o prezentare a materialului existent, în comparație cu cel inventariat de acesta, ea ar arăta în felul următor:

Categoria *documente vechi* (*Urkundensmappe*, în inventarul lui Berger) conține documente neînregistrate (emise înaintea apariției registraturilor), dintre anii 1224-1700, purtând data emiterii, împreună cu 209 documente nedatate din secolele XVI-XVII. Pe ani, numărul documentelor este mai mic pentru secolele XIII-XVI, el depășește, de regulă, cel de 100, pentru secolul XVII, ba chiar atinge, pentru unii ani, câteva sute. Astfel, anul 1687 e reprezentat prin 437 documente, anul 1690, prin 354 documente. Numărul total al documentelor vechi este de 23.057. Categoria aceasta este importantă și pentru studiul sigilografiei, întrucât pe unele documente pecetile sunt bine conservate.

O categorie mare o alcătuiesc actele de registratură, emise după apariția sistemului registraturii. Le putem subîmpărți într-o serie de subgrupe, după cum urmează:

- *grupa I și grupa II a*, lipsesc, dispărute fiind în cursul transporturilor neglijente ce le-a suferit arhiva.
- *grupa II b* conține acte magistraturale dintre anii 1705-1830 organizate și acest lucru e valabil pentru toată organizarea actelor de registratură-pe fascicule de către 50 de acte, existând în total 1601 fascicule.
- *grupa II c* e formată din acte polițienești dintre anii 1848-1849, în 2 fascicule.
- *grupa II d* o alcătuiesc actele prezidiale dintre anii 1847- '76, în 30 fascicule.
- *grupa II e* conține acte judiciare dintre anii 1787-1852, în 89 fascicule.
- *grupa II f* o formează actele de recensământ pe anii 1850, 1857, 1870.
- *grupa II g* e constituită din acte de recrutare dintre anii 1852-1872, în 7 fascicule.

⁷ Manuscris aflat între documentele păstrate de la Alexandru Husar.

⁸ Nicolae Iorga, *Documente românești din arhivele Bistriței*, București, 1899, p. 3.

- grupa II i sunt acte ale comunității orășenești în fragmente, între anii 1793-'99 și 1802-1805, în două fascicule.
- grupa II k o constituie actele consistoriului local din Bistrița, de asemenea, fragmentare, între anii 1849-'56, într-un singur fascicul.
- grupa II l conține acte consistoriale dintre anii 1827-1845, într-un fascicul.

Grupa III cuprinde protocoale și se subdivide în:

- grupa III a, protocoalele magistratului dintre anii 1517-1873, cu 130 de protocoale.
- grupa III b, protocoale judiciare dintre anii 1748-1760, cu 28 de protocoale.
- grupa III c, protocoale ale comunității dintre anii 1862-1876, cu 8 protocoale.
- grupa III d, protocoale de diviziune dintre anii 1573-1802, cu 54 de protocoale.
- grupa III e, protocoale ale ordonanțelor guberniale și comitiale dintre anii 1720-1828, cu 16 protocoale.
- grupa III f, protocoale de vânzare-cumpărare dintre anii 1750-1848, cu 13 protocoale.
- grupa III g, diferite alte protocoale dintre anii 1754-1847, cu 7 protocoale.

Grupa IV cuprinde condici cu socoteli, impozite, și anume:

- grupa IV a, socotelile orașului sau alodiale între anii 1712-1878, cu 207 acte.
- grupa IV b, socotelile alodiale ale satelor între anii 1754-1865, cu 850 acte.
- grupa IV c, socotelile gospodărești ale orașului între sec. XVI-XVII, cu 636 acte.
- grupa IV d, condici cu impozite între anii 1520-1824.

Grupa V, *condici de legi*, lipsește din arhivă datorită tot păstrării neglijente din trecut, împreună cu,

Grupa VI, Biblioteca arhivelor, de asemenea.

Grupa VII, constând din repertorii, este incompletă/

O ultimă categorie de acte, în succesiunea actuală a arhivelor noastre o formează protocoalele orașului Bistrița; acestea constau din registrele de venituri-cheltuieli, procesele-verbale ale ședințelor conducerii orășenești, dintre anii 1783-1849.

Acesta este inventarul arhivelor. Să vedem acum, foarte pe scurt, ce viață pulsează în feluritele documente și acte despre care a fost vorba, care este deci conținutul lor concret. Trebuie spus că nici măcar materialul pentru istoria evului mediu, pe care îl vom prezenta în continuare, nu a fost în întregime cercetat, din cauza vastității sale. De aceea, prezentarea pe care o vom face asupra conținutului va fi destul de incompletă.

Un prim cerc de probleme pentru care arhiva ne oferă un bogat material îl formează ceea ce este prima preocupare a oricărui oraș medieval, baza pentru activitatea sa: privilegiile orașului. Pentru Bistrița, privilegiile le regăsim în documentele neînregistrate; ele nu au fost depistate de la început până la capăt, însă se poate presupune, pe baza analogiilor cu celelalte orașe, că acestea cuprind aceleași soiuri de privilegii: cele asupra hotarelor, vămii (așa numita *tricesima*), emblemei și altele, date de regii Ungariei și principii Transilvaniei. De asemenea, *Urkunden* mai conțin și confirmările privilegiilor făcute de așa zisele „loca credibili”, deci de conventurile și capitlurile din Transilvania și Ungaria, ca: Conventul de Cluj-Mănăstur, Conventul de la Lelesz, Capitlul din Alba-Iulia, Conventul și Capitlul din Oradea, Conventul din Dealul Crâsni-Promontionum Varadiensis, etc.

Găsim în arhivă și știri asupra obligațiilor sașilor; actele ne vorbesc despre așa numitul *Martinozinn* (darea către rege a orașelor săsești, distribuită pe scaunele săsești), fiind vorba de *Martinosarium* al orașului Bistrița.

Un vast material ne oferă arhiva pentru studiul meșteșugurilor bistrițene și anume, referitor la bresle, ca și la meșteșugari separați, organizați pe toate breslele. Sunt acte care cuprind cereri ale voievozilor transilvăneni sau ale regilor unguri către bistrițeni, spre a le trimite meșteșugari sau produse ale lor; statute de breaslă; acte privind meșteșugurile săsești din jurul Bistriței.

Arhiva ne face posibil studiul comerțului Bistriței, atât intern, cât și extern, cu Moldova, cu care a avut relații comerciale întinse.

Se poate studia problema dărilor încasate de oraș de la țărani din satele înconjurătoare, problema obligațiilor acestora față de oraș (transport, cărăușie, muncă la cetate). Se poate studia, lucru foarte important, foram superioară a luptei de clasă, care este răscoala țărănească; o serie de acte se referă la răscoalele țărănești din secolele XVI=XVII.

Filiala din Năsăud a Arhivelor Cluj va trimite în curând un material foarte interesant: documente privitoare la domnia lui a Mihai Viteazul; de asemenea, vor sosi de la București 301 documente emise din Moldova (Suceava, Baia, Hârlău) semnate de Lăpușeanu, Ieremia Movilă și alții, privind relațiile dintre Moldova și Transilvania și care interesează și Bistrița.

Un mare inconvenient pentru noi în pătrunderea materialului este faptul că arhiva Bistriței e constituită din documente în cea mai mare parte, germane, maghiare și, mai puțin, latinești (s.n.). De aceea, actualmente, ea poate fi accesibilă celor care posedă măcar una din aceste limbi. Dar materialul nu poate fi lăsat neatins și de aceea se impune studiul limbilor amintite, în scopul intrării în materialul arhivistic. Este sarcina și datoria noastră, a celor tineri și entuziasmați, să facem acest lucru, pentru ca să fie în sfârșit exploatat acest tezaur de comori și valori.

II. Manuscrise autori.

1. Teodor Ghițan, *Raionul și orașul Bistrița. Monografie economică.*

Lucrarea își are originea în cadrul proiectului de realizare a *Monografiei geografice R.P.R.* „Începându-se în acest an-precizează autorul-elaborarea de către Academia R.P.R în colaborare cu Academia U.R.S.S., prin Institutul de Cercetări Geografice, am avut deosebita plăcere să particip și subsemnatul la această mare operă. Contribuția mea la această lucrare, în anul 1955, constă în redactarea monografiei economice a raionului și orașului Bistrița⁹⁷”.

După prefață, autorul prezintă *lista informatorilor, cu specificarea succintă a domeniului informației*, de fapt o enumerare a instituțiilor, unităților de stat și persoanelor fizice care au oferit informații acestuia. În continuare, se prezintă *bibliografia*, structurată pe următoarele domenii: I. Lucrări ideologice și economice generale: 1. Clasicii marxism-leninismului; 2. Lucrări statistice, bibliografii; 3. Lucrări de metodologie geografico-economice, îndrumătoare; 4. Lucrări geografice și geologice (generale și locale); 5. Monografii locale de ținut, județe, văi, plase, probleme; 6. Istoria ținutului; 7. Lucrări de orientare istorico-economice (generale și locale); 8. Orașul Bistrița, istorie și economie; 9. Arhive consultate: raionul și orașul Bistrița; Arhivele Statului Bistrița; Arhivele Statului Cluj; Arhivele Statului Năsăud; Arhivele parohiei lutherane din Bistrița; Arhivele Inspectoratului Statistic Raional Bistrița; 10. Hărți.

Din numărul total de pagini -662- sunt rezervate orașului Bistrița 69.

Structura lucrării se grupează în următoarele capitole: geografia orașului Bistrița, istoricul orașului, populația, învățământul și starea culturală, starea sanitară, funcțiunile economice ale orașului, structura și textura orașului.

Depășind balastul inerent perioadei în care a fost realizată, lucrarea oferă însă și nebanuite informații istorico-sociale. Axată pe reliefarea primatului factorului economic, lucrarea prezintă o sinteză a ceea ce se cunoștea -evident, din punct de vedere al românilor- la momentul realizării ei.

Merită subliniate însă câteva din aspectele pozitive. În primul rând, faptul că oferă o imagine apropiată de real a perioadei în care a fost scrisă. Detaliile sunt interesante și ne aduc în atenție o serie întreagă de „instituții” puțin cunoscute, care arată modul de organizare și funcționare a societății de atunci. O serie de instituții preluate odată cu modelul sovietic de organizare -pe structura căruia de altfel s-au și „pliat”- ne arată rolul important al statului în întreaga viață a comunității, începând de la organizarea aparatului administrativ, a vieții economico-sociale, învățământului, culturii, prestărilor de servicii.

Informațiile sunt prețioase deoarece menționează multe din aceste instituții cu denumirea lor completă sau, acolo unde acest element lipsește, oferă trimiteri și direcții de cercetare.

Un alt aspect interesant este cel rezultat din enumerarea sursele bibliografice, în care-cel puțin pentru orașul Bistrița-autorul face dovada cunoașterii studiilor și lucrărilor tematice, atât ale autorilor români, cât mai ales a celor de origine etnică germană, răspândite în o multitudine de periodice specifice lor.

„Curățită” de balastul ideologic, lucrarea oferă puncte de reper și direcții de cercetare pentru aprofundarea unei secvențe – cea a deceniului 6 al secolului XX din trecutul orașului.

9 Teodor Ghițan, *Raionul și orașul Bistrița. Monografie economică*, Cluj, 1955, p. 1. mss. la A.N.B.-N.

2. Monografia orașului Bistrița¹⁰.

Datorat unui colectiv de 24 de colaboratori, manuscrisul este structurat pe întinderea a 8 capitole, referitoare la *istoric, cadrul natural, administrația și urbanistica, populația, situația economică, dotări social culturale și activitatea acestora – școlile orașului*¹¹, *sănătatea publică, educația fizică și sportul, nivelul de trai*, lucrare se remarcă prin abundența datelor statistice „la zi” oglindite în grafice și tabele, în aproape fiecare domeniu pe care-l abordează. Din păcate, datele nu pot fi verificate, garantul autenticității acestora fiind ocupația autorilor sau funcțiile deținute la un moment dat.

Din întregul conținut rezultă că a fost elaborat ca o imagine și un argument pentru potențialul nou înființatului județ Bistrița-Năsăud.

3. Monografia orașului Bistrița¹².

Sub altă structurare a capitolelor, dar cu un conținut și redactare apropiate, menționăm și o altă încercare monografică.

Ceea ce aduce nou aceasta sunt primele consemnări ale realizărilor orașului, privit ca reședință a noii unități administrativ-teritoriale.

Ambele manuscrise sunt o imagine vie a debutului noii organizări administrativ-teritoriale, în care se regăsește peste tot *investiția masivă* în variile domenii de existență. Iar orașul se prezintă ca un „câștigător” al concurenței cu Năsăudul, pentru statutul de reședință a județului Bistrița-Năsăud.

III. Lucrări în limba română.

1. Prima dintre ele consemnează opiniile unui specialist în arheologie, cu activitate durabilă în domeniu și recunoscut ca un pasionat cercetător al trecutului. Este întâia încercare de sistematizare și prezentare științifică a ceea ce se acumulase ca informație, din punct de vedere al cercetătorilor români. Partea istorică este prezentată sub denumirea generică de „Scurt breviar istoric. O istorie succintă din timpurile vechi”, în limba germană, urmată un rezumat în limba franceză, un set de imagini „de moment” și o bibliografie din care nu lipsesc sursele documentare și în limba germană¹³.

2. Primăria orașului Bistrița¹⁴.

Studiul este realizat ca un instrument de lucru, oferit de specialiștii din arhive pentru cei interesați. Conține o parte consistentă de istorie a orașului, punctată cu numeroase trimiteri la documente din arhiva veche a Bistriței și apoi, o descriere amănunțită a modului de organizare a documentelor create de această instituție.

Pe lângă faptul că oferă o introducere în istoria orașului, studiul are meritul că radiografiază în finalul său, toate lucrările care au apărut până la întocmirea lui, având ca bază documentară informațiile din arhiva orașului Bistrița¹⁵.

10 Manuscris la A.N.B.,-N. 1968, 220 p.

11 O mențiune interesantă ca sursă bibliografică este lucrarea în manuscris citată la pagina 167, *Câteva considerații în legătură cu dezvoltarea învățământului în orașul Bistrița* (lucrare ce se află în arhiva Liceului nr. 1, actualul Colegiul „Liviu Rebreanu” - întocmită de următorul colectiv de profesori: Ștefan Lupu, Pop Titus, Traian Trezneu, Ingeborg Pintilie, Hans Herbert, Dănilă Leonida, Horvath Paul și Pop Petru); vezi și *Rețeaua unităților de învățământ 1968-1969*, mss. la A.N.B.-N, 66 f.

12 Manuscris la A.N.B.-N., 1975, 226 p.

13 Ștefan Dănilă, *Bistrița*, Cluj, 1969.

14 Sub acest titlu, în *Îndrumător în Arhivele Statului. Județul Cluj. Vol. II. Îndrumătoare arhivistice. 16*, București, 1985, volum editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului, pp.210-281; vezi și Alexandru Matei, *Arhiva orașului Bistrița-sursă importantă pentru cercetarea relațiilor dintre Transilvania și Moldova*, în „File de istorie”, Bistrița, IV, 1976, pp. 452-465; Gernot Nussbächer, *Arhiva orașului Bistrița la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în „Revista Arhivelor”, 1993, 70, nr. 1, pp. 43-51.

15 *Ibidem*, pp. 279-281. Deoarece arhiva veche a orașului Bistrița a fost depozitată în anul 1953 la Arhivele din Cluj, partea rămasă la Bistrița, cuprinzând documente după anul 1876 - cu excepția protocoalelor Comunității orășenești, care

3. Ghidul turistic al orașului, realizat în anul 1993¹⁶ și îmbunătățit în anul 2007¹⁷ prezintă și scurte date referitoare la trecutul orașului, atât cât sunt necesare unui astfel de instrument de informare generală.

4. În alt registru, consemnăm și o serie de lucrări recente, datorate fie preocupărilor de ordin administrativ¹⁸, fie, rezultat al cercetărilor tematice pentru diferite „segmente” din trecutul orașului; evoluția urbanistică¹⁹; evacuarea populației de origine etnică germană la sfârșitul celui de al doilea război mondial²⁰, radiografia monumentelor arhitecturale din centrul istoric²¹ sau o rememorare a „nostalgiilor” unor pasionați de trecutul orașului²².

Într-un registru oarecum diferit, merită amintite și studiile care analizează unele aspecte particulare din devenirea istorică a orașului²³.

Anexa

Ștefan Pascu, *Din trecutul istoric al orașului Bistrița*, în „File de istorie”, Bistrița, I, 1971, pp. 11-22.

Alexandru Matei, *Mărturii noi privitoare la legăturile dintre populația românească din Transilvania și Moldova la mijlocul secolului al XVIII-lea*, în „File de istorie”, I, 1971, pp. 102-121.

Francisc Papp, *Gheorghe Basta și Bistrița*, în „File de istorie”, II, 1972, pp. 109-114.

Teodor Ghițan, *Expulzarea populației armenesti din Bistrița cu ocazia epidemiei de ciumă din anul 1712*, în „File de istorie”, pp. 117-126.

Alexandru Matei, *Populația orașului Bistrița între anii 1750-1775*, în „File de istorie”, III, 1974, pp. 236-247.

Lucia Mărcuș, *Scrisori românești din arhivele Bistriței*, în „Arhiva Someșană. Studii și comunicări”, Năsăud, 1975, III, pp. 146-178.

dr. G. Asanache, *Contribuții la istoria relațiilor dintre cetatea Bistriței și Moldova (sec. XVII)*, în Arhiva Someșană, III, 1975, pp. 183-191.

Teodor Ghițan, *Un important document bistrițean de la 1366*, în „File de istorie”, IV, 1976, pp. 134-145.

Konrad G. Gundisch, *Patriciatul orașenesc al Bistriței până la începutul secolului al XVI-lea*, „File de istorie”, pp. 147-191.

încep în anul 1828 - este prezentată în același „registru” al instrumentului de lucru; vezi „Primăria orașului Bistrița”, în *Îndrumător în Arhivele Statului județul Bistrița-Năsăud. Îndrumătoare arhivistice. 21*, București, 1988, volum editat de Direcția Generală a Arhivelor Statului, pp. 59-68.

16 Ioan Băca, Ioan Sigmirean, *Bistrița. Ghid turistic*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 1999.

17 Ioan D. Rusu, *Bistrița. Ghid turistic*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2007.

18 O scurtă prezentare generală, sub titlul „Municipiul Bistrița”, în *Județele și orașele României în cifre și fapte. Volumul II. Orașele României*, volum editat de Departamentul pentru Administrația Publică Locală, București, 1995, pp. 244-248.

19 Gheorghe Măndrescu, „Considerații privind evoluția planului casei la Bistrița în secolele XV-XVI”, în „Acta Musei Napocensis”, 21, 1984, pp. 551-554 ; Idem, *Arhitectura în stil Renaștere la Bistrița*, Ed. Presa Univeritară Clujeană, Cluj-Napoca, 1999; *Bistrița*, Album îngrijit de Gabriela Rădulescu, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2002; Idem, *Bistrița-o istorie urbană*, Ed. Limes, Cluj-Napoca, 2004; Corneliu Gaiu, „Reglementări urbanistice la Bistrița până la cel de al doilea război mondial”, în *Sașii transilvăneni între statornicie și dezrădăcinare*, volum editat de Corneliu Gaiu și Valentin Orga, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2006, pp. 109-116; Kovacs Andras, *Bistrița. Biserica Evanghelică*, Sfântu-Gheorghe, 1994; Corneliu Gaiu, Vasile Duda, *Biserica evanghelică Bistrița*, seria Bistrița-Năsăud. Monumente de arhitectură, 1, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2005; Idem, *Cetatea Bistriței*, 3, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2009; volumul tematic dedicat bisericii evanghelice, „Transsilvania Nostra”, IV, nr. 13, 1/2010; volumul bilingv dedicat istoriei și culturii orașului, *Wir Nösner. Beiträge zur Geschichte und Kultur der Stadt Bistritz und des Nösnerlandes. Sonderausgabe 2010, Hort der Bildung Vom Evangelischen Deutschen Gymnasium zum Nationalkolleg „Liviu Rebreanu” Bistrița/Contribuții la istoria și cultura orașului Bistrița și a Ardealului de Nord. Ediție specială, 2010, Locaș al educației și al culturii. De la Gimnaziul Evanghelic German la Colegiul Național „Liviu Rebreanu” Bistrița*, Verlag/Editura Haus der Heimat, Nürnberg, 2010.

20 Volumul bilingv român-german datorat lui Alexandru Pintilei și Horst Göbbel, *Punct crucial în Ardealul de Nord. Wendepunkt in Nord Siebenbürgen*, Editura/Verlag Haus der Heimat Nürnberg, Nürnberg, 2004; Adrian Onofreiu, „Problema sașilor” în dezbaterile Consiliului Politic al județului Năsăud (1945-1947). Mărturii documentare”, în *Sașii transilvăneni...* pp. 355-372.

21 Corneliu Gaiu, Vasile Duda, *Topografia monumentelor din municipiul Bistrița. Centrul istoric*, Ed. Accent, Cluj-Napoca, 2008.

22 Oskar Skrabel, *Bistrița. Nostalgii citadine. Album*, Ed. Răsunetul, Bistrița, 2001; reeditat, în traducere în limbile germană și engleză, ediție îngrijită de Sidor Costinași, Ed. Charmides, Bistrița, 2007.

23 Vezi anexa.

- Grigor P. Pop, *Probleme ale populației municipiului Bistrița (1880-1985)*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai” seria Geologie-Geografie, 1987, 32, fasciculus 3, pp. 52-60.
- Gabriela Rădulescu, *Considerații cu privire la statutul politic al Bistriței în secolele XIII-XV*, în „File de Istorie”, V, 1988, pp. 38-51.
- Grigor P. Pop, *Die Industrie des Municipiums Bistrița (1910-1985)*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai”, seria Geologie-Geografie, 1988, 33, fasciculus 3, pp. 91-99.
- Ioan Mureșan, *Școala medie tehnică agricolă Bistrița*, în „File de Istorie”, V, 1988, pp. 217-222.
- Gabriela Rădulescu, *Descoperiri arheologice feudale la Bistrița*, în „File de istorie”, VI, 1989, pp. 78-90.
- Gheorghe Mândrescu, *Observații privind dezvoltarea urbanistică a Bistriței medievale*, în „Ars Transilvaniae”, Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca, 1991, 1, pp. 83-89.
- Cornel Crăciun, *Viața culturală și reclama în Bistrița-considerații pentru perioada interbelică*, în „Revista Bistriței”, Bistrița, VII, 1993, pp. 247-262.
- Paul Niedermaier, *Dinamica evoluției orașului Bistrița în contextul căilor de comunicație*, în „Revista Bistriței”, VIII, 1994, pp. 79-82.
- Ecaterina Telcean, *Însemne și embleme de breaslă din Bistrița (sec. XVIII-XIX)*, în „Revista Bistriței”, pp. 97-108.
- Adrian Onofreiu, *Societatea bistrițeană a pompierilor voluntari*, în „Revista Bistriței”, X-XI, 1997, pp. 223-230.
- Vasile Mizgan, *Calhe cu cavaler în turnir descoperite la Bistrița*, în „Revista Bistriței”, XV, 2001, pp. 126-140.
- Adrian Onofreiu, *Orașul Bistrița în timpul administrației militare sovietice (13 octombrie 1944-13 martie 1945). Mărturii documentare*, în „Revista Bistriței”, XVI, 2002, pp. 355-376.
- Gabriela Rădulescu, *Cuptoare de ars ceramică în Bistrița medieval*, în „Revista Bistriței”, XIX, 2005, pp. 139-156.
- Adrian Onofreiu, *Refugiați cehi la Bistrița în 1939*, în „Revista Bistriței”, pp. 275-284.
- Mircea Gelu Buta, *Bistrița medievală sub influența Reformei (sec. XV-XVI)*, în „Revista Bistriței”, XXII, 2008, pp. 253-260.
- Iosif Uilăcan, *Biserica românească din Bistrița-1792*, în „Revista Bistriței”, XXIII, 2009, pp. 125-134.
- Nicolae Sabău, *Epigrafe populare săsești din zona Bistriței*, în „Revista Bistriței”, XXIV, 2010, pp. 343-366.
- Iosif Uilăcan, *Cimitirele românești din Bistrița până la sfârșitul secolului al XIX-lea*, în „Revista Bistriței”, pp. 367-384.
- Florin Vlașin, *Preocupări privind arhivele în zona Bistriței până la 1918*, în „Revista Bistriței”, pp. 417-422.
- Adrian Onofreiu, *Mărturii documentare referitoare la relația minoritate/majoritate la Bistrița în primii ani după Unirea din 1918*, în „Revista Bistriței”, pp. 431-432.

Bistritz-Versuchungen zu einer Monographie nach dem Jahre 1918 (Zusammenfassung)

Der Verfasser stellt seine Bemühungen zu der durchführung einer Monographie der Stadt Bistritz dar, auf drei komponenten: Manuskripte mit bekannten, Author und allgemiene Schriften.

Alle diese wurden als einen Beitrag der rumänischen Autoren verzeichnet.

Das gedruckte Material möchtet sich als ein Beitrag zu einer seit langen erwarteten Projekt sein: Monographie der Stadt Bistritz.